

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

123:1 • 2003

Digitala bouppteckningsregister

Bouppteckningarna är långt ifrån någon okänd källkategori. Många historiker och andra humanistiska vetenskapare har använt dem i sin forskning. Mindre känt är kanske att bouppteckningarnas användbarhet som källor till kunskap om det förflutna har ökat väsentligt genom nya digitala sökhjälpmedel.

En bouppteckning är alltså en förteckning över ett boställs tillgångar och skulder. Bouppteckningar har i Sverige åtminstone sedan 1600-talet upprättats vid dödsfall och vid vissa andra tillfällen då bostället delats, till exempel vid konkurser och äktenskapsskillnader. I 1734 års lag gavs för första gången en allmän föreskrift att bouppteckningar skulle upprättas efter avlidna och inregistreras hos domstol. Vad gäller dödsbon slutförs boets avveckling genom ett arvskifte mellan dödsboets arvingar och testamentstagare. Fördelningen av boet mellan arvingarna framgår inte av bouppteckningen, men kan ha dokumenterats för sig.

Bouppteckningar har som sagt utnyttjats i många olika forskningssammanhang. De har naturligtvis använts för att undersöka ägo- och skuldsättningsförhållanden. Andra syften har varit att kartlägga bostadsförhållanden, belägga husdjursnamn eller studera konsumtionen av kaffe och te.¹ Kort sagt, bouppteckningarna är av betydelse för många andra än de allra vanligaste användarna, nämligen släktforskarna.

Svårsökta källserier

Det var utan tvivel släktforskningens behov som gjorde att landsarkiven tidigt började upprätta register över bouppteckningar. Visserligen har bouppteckningarna som regel samlats i särskilda serier i domstolsarkiven, nöjaktigt ordnade i tidsföljd, men dessa serier är långa och brukar före 1800-talets mitt sakna varje slags samtida sökhjälpmedel. Läget är förvisso bättre från och med 1847, då bouppteckningsprotokoll började upprättas. Däri uppräknas i nummerad följd de till domstolen inlämnade bouppteckningarna.

Vad gäller tiden dessförinnan har sökning måst ske i själva bouppteckningsvolymerna på grundval av vetskap eller förmodanden om den avlidnas (eller, exempelvis, den konkursdrabbades) bostadsort och om tiden för dödsfallet (eller, exempelvis, konkursen). Bouppteckningarna skulle som regel inlämnas till den häradsrätt eller rådhusrätt, som utgjorde allmän domstol på den ort där den avlidna var mantalsskriven. Den som sökt bouppteckningen efter en viss person har

1. Henrik Grönroos & Ann-Charlotte Nyman, *Boken i Finland. Bokbeståndet hos borgerskap, hantverkare och lägre sociala grupper i Finlands städer enligt städernas bouppteckningar 1656–1809*, Helsingfors 1996. Katharina Leibring, *Sommargås och Stjärnberg. Studier i svenska nötkreatursnamn*, Uppsala 2000, särskilt s 52ff. Christer Ahlberger, *Konsumtionsrevolutionen, 1. Om det moderna konsumtions-samhällets framväxt 1750–1900*, Göteborg 1996, s 79ff.

alltså haft att bläddra sig fram i den bouppteckningsserie man förmodat vara den rätta. Andra typer av sökningar har mötts av likartade svårigheter.

Digital tillgänglighet

Från och med 1980-talet har man vid svenska arkiv överfört manuella register över arkivbestånden till digital form och, naturligtvis, upprättat helt nya datorbaserade register.² Registren över bouppteckningar, liksom för övrigt även andra digitala register, var dock länge tillgängliga endast på den plats där originalhandlingarna förvarades. Och i stor utsträckning är detta fortfarande fallet. Genom samarbete mellan landsarkivet i Uppsala och SVAR, som är Riksarkivets enhet för arkivinformaton på moderna medier, kunde emellertid CD-ROM-skivan *Bouppteckningsregister. Uppsala län och delar av Stockholms län* lanseras i december 2000. Ungefär samtidigt utkom, på samma slags informationsbärare, *Bouppteckningsregister. Halland 1671–1850*, utgiven av Hallands genealogiska förening i samverkan med landsarkivet i Lund.³ I slutet av 2001 följde nästa CD-skiva från SVAR och ULA: *Bouppteckningsregister. Södermanlands län*.⁴

Uppsala läns- och Södermanlandsskivorna avser båda perioden från 1600-talet, det vill säga de äldsta i berörda arkiv bevarade bouppteckningarna, och fram till omkring år 1900. Dock skiljer sig registrens tidsmässiga täckning ganska mycket mellan olika häradsrätter och rådhusrätter. Slutåret för uppgifterna om bouppteckningar från Villåttinge härad i Södermanland är till exempel så avlägset som 1850, vilket beror på att handlingarna ifråga inte levererats till landsarkivet när registret upprättades.⁵ Annars gäller som tumregel för dessa båda skivor, att de berörda bouppteckningsserierna registrerats åtminstone till och med 1899, såvida inte domstolen ifråga upphört redan dessförinnan.

I skrivande stund (augusti 2002) är alltså bouppteckningsregister över tre län tillgängliga på CD-ROM. Men register över bouppteckningar finns också på Internet. Tidigt ute med tillgängliggörande över nätet var Örebro stadsarkiv, som i samarbete med släktforskarföreningar nu hunnit registrera flertalet bouppteckningar från Örebro län fram till omkring år 1900. Dessa register görs efterhand tillgängliga på stadsarkivets hemsida, för direktsökning eller nedladdning på egen dator. Tills vidare sker sökningen häradsrätts- och rådhusrättsvis, men när hela länet registrerats planeras ett länsomfattande register.⁶

2. Allmänt härom i Mats Danielsson, Carl-Edvard Edvardsson, Leif Gidlöf & Carina Strömberg, "Nya vägar till källorna", *Historisk tidskrift* 2000:4, s 739ff.

3. Båda skivorna recenserades av Elisabeth Thorsell i *Släkthistoriskt forum* 2001:1, s 28f.

4. Recension av Elisabeth Thorsell i *Släkthistoriskt forum* 2001:5, s 26.

5. Däremot har ett register över Villåttinge-bouppteckningarna fr o m 1851 upprättats vid Katrineholms tingsrätt, där de länge kvarläg. Detta register är numera tillgängligt på landsarkivet i Uppsala liksom vid tingsrätten, men finns inte på CD-skivan.

6. Stadsarkivets hemsida nås över Örebro kommuns (www.orebro.se, 020823). Bouppteckningarna inlänas för registrering från landsarkivet i Uppsala, där de annars bevaras. En berömd bouppteckning

Även de av SVAR distribuerade bouppteckningsregistren görs nu allmänt tillgängliga över nätet. Registren över bouppteckningar från Uppsala län och Södermanlands län nås nämligen genom SVAR:s portal "Digitala forskarsalen", som öppnades på prov för en testgrupp i augusti 2002. Från och med januari 2003 kan portalen användas av allmänheten, mot avgift.⁷

En sökning på Internet visar att enstaka bouppteckningsregister finns tillgängliga också på andra hemsidor. Det handlar då om privata intressenter som, åtminstone i flertalet fall, grundat registren på de genom SVAR tillgängliga mikrofilmerna av materialet.

Användning av digitala bouppteckningsregister

Det är naturligtvis självklart för varje forskare att själv undersöka, på vilket sätt register eller andra sökhjälpmedel kan bidra till lösandet av hans eller hennes vetenskapliga problem. Låt mig ändå understryka att de digitala registren gör det möjligt att snabbt lokalisera bouppteckningarna inte bara efter enskilda personer, utan också efter grupper av människor som definierats efter till exempel yrke, civilstånd eller geografisk hemvist. Naturligtvis påverkas sökningarnas utfall både av grundmaterialets beskaffenhet och registrens kvalitet, men att beakta dessa omständigheter tillhör ju elementär källkritik.

Antalet träffar blir vid sökning efter vissa grupper mycket stort. Detta gäller förstas bland annat sökningar på civilstånd, om de inte avgränsas på något sätt. Av Södermanland-skivans nästan 97 000 poster avser drygt 13 000 änkor, medan knappt 4 000 gäller änklingar. För övrigt är det naturligtvis viktigt att vara uppmärksam på de fällor som ligger i grundmaterialets sätt att titulera personerna. Den som vill studera kronofogdars kvarlätenskap får bara 15 träffar vid en sökning på Södermanland-skivan efter "kronofogde", alla avseende bouppteckningar från åren 1843–1892. En sökning på den i äldre tider vanligare benämningen "kronobefallningsman", vilken avser exakt samma befattningshavare, ger 16 träffar (1717–1833). Däremot återfinns inte en enda "häradsfogde" – en på 1600-talet och in på följande århundrade gångbar beteckning för samme statstjänsteman. Hur många kronofogdar som gömmer sig bland de 151 posterna avseende personer med titeln "befallningsman" utan närmare specificering (1681–1913) kan inte utläsas ur registret. Här måste forskaren jämföra med annat material för att skilja kronans befallningsmän från privatpersoner liksom för att, om det skulle behövas, skilja vid dödsfallet ännu verksamma befallningsmän från de redan avgångna.

I sammanhanget ska påpekas att sökningar efter olika varianter av namn och

från länet är Alfred Nobels, se vidare Björn Asker, "Från vidare handläggning ur domboken afskrivet." Karlskoga häradsrätt och Alfred Nobels kvarlätenskap", *Spåren efter Nobel. Årsbok för Riksarkivet och landsarkiven* 2001, Stockholm 2001, s 20ff.

7. Se information på www.svar.ra.se och www.forskarsalen.ra.se (020823).

titlar kan underlättas genom trunkering. En sökning på "befallningsman" ger exempelvis en träfflista som utöver personer benämnda rätt och slätt "befallningsman" också omfattar dem som i sin bouppteckning kallas "kronobefallningsman", "vice kronobefallningsman", "frälsebefallningsman" eller "bruksbefallningsman". Som vanligt vid databassökningar gäller det att utöver källkritik också bruka sin fantasi och kombinationsförmåga.

Björn Asker